

ภาพรวมบริบทและแนวโน้มของสถานการณ์ประเทศไทย

๑. มิติด้านการเมืองและนโยบาย

ประเทศไทยยังคงเผชิญกับความไม่แน่นอนและความขัดแย้งทางการเมือง อยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านการเมือง การปกครองแบบรวมศูนย์ สังคมไม่ยอมรับการใช้อำนาจที่ไม่ชอบ ฉ้อฉล ททุจริตคอร์รัปชันด้วยรูปแบบต่าง ๆ จึงเกิดการเรียกร้องการมีส่วนร่วม การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมตามแนวทางประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วม การเรียกร้องให้กระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง/จัดการกันเอง พลเมืองและประชาสังคม จะมีพลังและเกิดความตระหนักในสิทธิและหน้าที่มากขึ้น และจะมีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศที่กระทบต่อความเป็นอยู่ ชีวิตและสุขภาพประชาชนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีระบบนโยบายสาธารณะที่เปิดให้มีการมีส่วนร่วมมากขึ้นเพื่อลดความขัดแย้งในสังคม

๒. มิติด้านเศรษฐกิจ

ภูมิภาคเอเชียจะทวีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจโลกเพิ่มขึ้น การรวมกลุ่มเศรษฐกิจประชาคมอาเซียนจะทำให้ประเทศสมาชิกมีการค้าชายแดนและข้ามพรมแดนมากขึ้นทำให้พัฒนาก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ประเทศไทยอาจเผชิญกับกับดักประเทศรายได้ปานกลาง (middle income trap)^๑ จากการพัฒนาคุณภาพคนรองรับการเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ไม่ทันต่อสถานการณ์

การเติบโตทางเศรษฐกิจ กระแสทุนนิยมมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในยุคโลกาภิวัตน์ มีการพึ่งพิงเทคโนโลยีเพื่อการผลิตทั้งด้านเกษตรและอุตสาหกรรม การเปิดการค้าเสรี การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในด้านสุขภาพ แม้ว่าประเทศไทยจะมีนโยบายความเป็นเลิศด้านผลิตภัณฑ์และบริการสุขภาพในภูมิภาคเอเชีย เป็นต้น ทว่าประเทศไทยยังขาดเอกภาพในการกำหนดนโยบายสุขภาพของประเทศ อาจเพราะประเด็นสุขภาพได้รับความสนใจต่ำเมื่อเทียบกับประเด็นผลประโยชน์ด้านอื่น นอกจากนี้ การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติที่เข้าออกประเทศง่ายและมากขึ้นจะส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยและการจัดบริการสุขภาพที่เกี่ยวข้อง

๓. มิติด้านสังคม

ประเทศไทยเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว คาดว่าในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุ ๑ ใน ๔ ของประชากรทั้งหมด (เพิ่มจาก ๑ ใน ๑๐ เมื่อปี ๒๕๕๐) ในขณะที่ไทยมีตลาดแรงงานลดลง

^๑ ธนาคารโลกจำแนกกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลางคือ มีรายได้ประชาชาติต่อหัวประชากรอยู่ระหว่าง ๑,๐๐๐ - ๑๒,๐๐๐ เหรียญสหรัฐต่อปี สำหรับประเทศที่ติดกับดักประเทศรายได้ปานกลางด้วยเหตุ (๑) มีสัดส่วนการลงทุนต่ำ (๒) การเติบโตของภาคอุตสาหกรรมค่อนข้างช้า (๓) ฐานการผลิตภาคอุตสาหกรรมมีจำกัด และ (๔) สถานการณ์ของตลาดแรงงานไม่เอื้อ การพัฒนาให้หลุดพ้นจากกับดักนี้จะต้องมีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพสูง และเป็นระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรือเกิดนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ภาระการดูแลผู้สูงอายุทั้งด้านสุขภาพและสังคมกลับเพิ่มขึ้นอย่างมาก จำเป็นต้องมีการลงทุนและพัฒนาระบบต่าง ๆ รองรับที่ดี

ประเทศไทยจะพัฒนาเป็นสังคมเมืองมากขึ้น โดยในทศวรรษถัดไปประชากรในเขตเมืองจะมากกว่าเขตชนบท สังคมคนชั้นกลางจะเติบโตมากขึ้น และเข้าถึงทรัพยากร ข้อมูลข่าวสาร มีการศึกษา มีอาชีพและรายได้ดีขึ้น มีการดำเนินวิถีชีวิตแบบคนเมืองและประเทศตะวันตกมากขึ้นตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเคลื่อนย้ายประชากรเข้าเมือง ทั้งจากชนบทและต่างประเทศมีผลต่อปัจจัยที่กระทบกับสุขภาพและการจัดบริการสุขภาพ มีความต้องการบริการสุขภาพที่หลากหลายประเภท ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งเกิดการเรียกร้องและรักษาสิทธิมากขึ้น

การเติบโตทางเศรษฐกิจจากการเร่งกระตุ้นการบริโภคจะบั่นทอนศักยภาพในการพึ่งตนเองของสังคมชนบท เกิดภาวะแก่งแย่งแข่งขันเพื่อสร้างรายได้ อาจมีผลให้ยังเกิดความเหลื่อมล้ำและขาดความมั่นคงในสังคม ส่งผลต่อเนืองให้เกิดปัญหาทางสังคม ได้แก่ ปัญหาเยาวชน ยาเสพติด อาชญากรรม ความรุนแรง นำไปสู่การมีสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อสุขภาพ สถาบันครอบครัวอ่อนแอลง ระบบคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดีเสื่อมลง ชีวิตคนเมืองแออัด เร่งรีบ แข่งขัน ขาดสมดุลในชีวิต มีความเครียดสูง พฤติกรรมการบริโภคเปลี่ยนไป ขาดการออกกำลังกายที่เพียงพอ มีปัญหาโรคอ้วน น้ำหนักเกิน โรคไม่ติดต่อ โรคเรื้อรัง มีความต้องการบริการสุขภาพที่ซับซ้อนกว่าเดิม รวมไปถึงบริการเพื่อความงามและบริการส่วนเสริมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น

๔. มิติด้านเทคโนโลยี

เทคโนโลยีการสื่อสารได้รับการพัฒนาและขยายครอบคลุมรวดเร็ว ประชาชนเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศง่ายและกว้างขวางมากขึ้น โครงข่ายโทรคมนาคมที่เพิ่มขึ้นมากและใช้งานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว สามารถเชื่อมโยงการสื่อสารได้กว้างขวาง รวดเร็ว แยกตามกลุ่มความสนใจเฉพาะได้มาก มีผลกระทบต่อกระบวนดำเนินชีวิตอย่างมาก ทั้งด้านการรับและการส่งข้อมูลข่าวสาร บางอย่างกระทบในทางลบ เช่น การติดเทคโนโลยี การสื่อสารโฆษณาสินค้า ผลิตภัณฑ์และบริการที่ไม่เหมาะสม การหลอกลวงชักจูงต่าง ๆ ด้านบวก เช่น การสื่อสารสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างกลุ่มผู้บริโภคที่เข้มแข็ง สื่อสารเนื้อหาสาระเฉพาะกลุ่มได้ลึก เข้าถึงข้อมูลสุขภาพได้อย่างไม่มีขีดจำกัด พึ่งตนเองด้านสุขภาพได้มากขึ้น เกิดชุมชนเสมือนจริง มีโอกาสในการเสริมงานด้านสุขภาพ สามารถติดต่อสื่อสารทางไกล ลดช่องว่างการเข้าถึงบริการทางกายภาพ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยรับเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาอย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังมีข้อจำกัดเรื่องการเข้าถึงและโครงข่ายพื้นฐานที่ยังไม่เพียงพอ ทำให้คนในพื้นที่ห่างไกล คนจน คนด้อยโอกาส ยังเข้าถึงได้ยาก

๕. มิติด้านสิ่งแวดล้อม

สภาวะโลกร้อนที่ส่งผลกระทบต่อที่รุนแรงมากขึ้นและแผ่ขยายไปทั่วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ เสี่ยงต่อการเกิดภัยธรรมชาติที่รุนแรง ได้แก่ ปัญหาคลื่นความร้อน น้ำท่วมรุนแรง ภัยแล้ง พายุ แผ่นดินไหว ดินถล่ม สึนามิ ภัยธรรมชาติอื่นที่ร้ายแรง เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและห่วงโซ่อาหาร เกิดการขาดแคลนทรัพยากร มีการใช้พลังงานมากขึ้น และจะทำให้พลังงานมีราคาแพงขึ้น ซึ่งกระทบชีวิตความเป็นอยู่ และจะเกิดเป็นปัญหาใหม่ ๆ ที่กระทบต่อสุขภาพ ประเทศมหาอำนาจซึ่งมีความรู้และโอกาสมากกว่าจะแก่งแย่งช่วงชิงทรัพยากร ทั้งที่ดิน น้ำ และอื่น ๆ เกิดเป็นความขัดแย้ง

นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปทำให้เชื้อโรคมิวิวัฒนาการตามไปด้วย โรคจากสัตว์สู่คนจะมากขึ้น ซับซ้อนขึ้น ควบคุมได้ยากขึ้น เพราะคนและสัตว์เข้ามาอยู่ใกล้ชิดกันมากกว่าในอดีต